

ՕՐԱԳԻՒԹ ԶՄԵԼԵՆԻԱՅՑ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՑՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԱՄԱՐԻ ԲՈՒՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄՏՏԹԵՐԴԱ ՈՒՐԲԱԹ 26 ՅՈՒՆԿԱՐԻ 1857

թ. トト 550

ՀԱՅԻ ՏՈՒՆՆԵՐԸ · 12 ՑՈՒԿՆԵՐԸ

Նախընթաց թույն մէջ համառօտ մը յիշաւ
տակութիւն ըստեր էինք Խալիս մէջ ծագած
ապստամբութեան օրու վրայօք Եւ բակիս լրա-
զիրները մանրամասն տեղի կութիւններ կուտանի
Ապստամբութեան բուն տեղը ու վառարանն է
Շենովա քաղաքը, և զ լսուաբնին է Վացցինի
անուն մէկը: Կառավարութիւնը հետազոտութիւնները
ընելով շատ զէնքեր ու պատրաստութիւնները
գտած է, որով կիմացուի թէ երկու տարիեւ ՚ի
վեր է այս բանիս համար նախորդականութիւնները
կըլլայ: Ապստամբութեան սպին միայն Վարովի
տէրութեան մէջ կեղրոնացած չէ, այլին Եւ բա-
պայոււ ուրիշ կողմէրն ալ ձգած է իւր շառա-
փղները. թէոր ժամանակին առաջքը շտանուերը
գաղանի գաւագրութեան: Դաշտուն կոյար զահ
պիտի ըլլար ոյս անօրէնութեան: Ապանիս
նցնալես յեղափախութեան ցուալի հետևանքը.
Ները պիտի կըէր: Պաք և շնորհակալ ըլլակը
առառած ային նախախոնաւթեան օր թէ Վաղ
զիս թէ Ապանիս և թէ Վաք ովին տէրութեան
երկիրներուն մէջ կառավարութեանց որիսուն
հսկողութեամբը շուտով առաջքին առնեն ե-
ցաւ: և հասարակութիւնը ամեննին համակ-
րութիւն մը ցուցուց խռովասէր մարզոց, ո-
րոնք թէպէտե ազատութիւն կըքարոզեին
բայց խաղաղասէր մարդիկ փորձիւ իմացած են
թէ այս ապաստութեան բառին նուրբեւ լինչ ա-
րիւնահեղութիւններ ու անակնուելլ թշուա-
ռութիւններ պարունակուած կան: ասոր Ճա-
շակը քանի քանի անդամ առած է Եւրոպան
մանաւանդ Գաղղիան: Ա անորոց օրենուի իր ժո-
ղովոյ ընդհանուր ընտրութեան ժամանակ ոյս
պիտի վառանգաւուր յեղափախութեան մը սպի-
մէկենիմէկ իւր գաղտնութեան մէջ հեղձու ցա-
նելլ խիստ մէծ արթնութիւնն եւ խոհեմութիւն

կը համարութի՝ Վաբոլէսն գի խաղաղաւեր թագաւոռ
ըինք շիմակ գրեթէ ամեն տեղ հանգ արաւոթին
կը տիրէ, և ապատամը ները օրէ յը ձեռք կանցնին
և արժանաւոր պատիմնին կը նոդանին :

Գաղղիոյ օրէնսդիր ժաղակյ ընտրութիւնը բոլորուին լուսակացած է . հակառակիրդաց կողմէն 8 հոգի ընտրուած են . բայց առանք ամենն ին մեծ մաս մը չեն կրնար կազմէլ, և որբան ջանք ընեն իրենց ազգ հայութիւնը միշտ տկար է , Վարք պիտի տեսնենք այս ընդհանուր ընտրութեան ցացակը . ուսկէ յայտնի կերեայ՝ թէ հակառակ կաւասկիցները օրէօր նուազելու վայ են և այժմեան կառավարութեան համախանք միշտ կաւելան, որ յայտնի աստացյաց մընէ Ապոլլոն Գ կոյսեր արդարատէր կառավարութելը :

Ներդիմայ տէրութիւնը գեռ բոլորսին ազատ չէ անգղիական Հնդկաստանի ապստամբութիւններէն, որ գեռ կը շարունակի ին առանց մեծ գուանդի մէջ գնել լու տէրութեան ապահովութիւնը . որովհետեւ միայն զինուորական կարգին մէջ միափուած է ապստամբութիւնը ու ժողովուորին մէջ տարածուած չէ, սրոնք Հնդիկ զօրց մեծագոյն մասին հետ հաւատարիմ ու հլու մնացած են տէրութեան . վասնորոյ կը յու սացուելի թէ քիչ ժամանակէն պիտի զավուեն բոլորն ալ, և փորձիւ սիրափ իմ մասն իրենց յան գգնու թեան վեստակարութիւնը՝ օրիսաւոր պատմութիւնը ընդունելով:

‘յա խոսվութեանց և ապօտամբութեանց
մանրամասն պատմութիւնները օրագրութեանց
մէջ կարդալով՝ կը պարտաւորիմբ երախտագէտ
ըլլում մեր առատագութ օգտագործական կայսեր,
որու ամենաքաղզը հավանաւորութեան տակը¹
հանգիստ ու երջանիկ կեանքը կը վարեմբ : Ուկ
կողմէն հպատակացը շնորհած կրօնական ազատ
առ թիւներով և միւս կողմէն իւր ծառայութե-

մէջ գտնուող հաւատարիմաննանց արժանաւոր վարձարութիւններով լաւելի հաստատուն կընէ իւր և հսկատակացը մէջ եղած առընչական կապերը, և կերպիւ մը բարովին կըդրաւէ իրեն ամենուն սիրտը երախտագէտ զգացմանըներով ցուուած : Իւր ժողովրդոց բարօրութեանը և խաղաղութեանը համար ամեննեին բան մը չխնայեր սորէ նոր կարգագրութիւններով իւր տէրութեուորդ գաւառները կըզարդ արէ, նոր լանդմանի շանսները՝ որ իւր վեհանձն սրտին պարգևներն են, ամենայն ճշտութեամբ պահպան ու ելուն ախտանձաւոր ըլլով, մեծ ջանքով կըհսկէ անոնց գործադրութեանը, գիտնալով ստուգապէս որ իւր հսկատակացը ճշմարիտ երջանկութիւնը անոնց վրայ կըկայանայ : Այս նպատակու է անշուշտ որ անցաներուն ։ Վեհափառութիւնը հրաման ըրաւ որ Յունաց պատրիարքանը ժողովմը գումարուի մօտերս՝ համեմատ Հաթթի-հիւմայունին տուեալ՝ 6-18 փետրվարի 1856 : Յիշեալ ժողովքին անդամները պիտի ըլլոն 7 արքեպիսկոպոս, 12 աշխարհական և 30 հոգիի չափ ալգաւառական երեսսի խաններ : Դարձեալ Նորին Վեհափառութեան ազնիւ զգացմաններուն և իւր հսկատակացը վրայ ունեցած սիրոյն զգալի նշան մը կրնայ համորուիլ իւր շնորհքը որ մօտերս ցուցուցվալ լաքիայէն ու Վոլտավիայէն քաղաքական լյանցանաց համար սքսորեալներուն հրաման ընելով՝ որ ամէնքն ալ ուրտեղ կան նէ՝ իրենց հայրենիքը դառնանան առանց թէութեան և պայմանի, միայն պէտք է որ ներկայանան վսեմափայլ Վաֆէթ է փէնտիին, և գրով խստանան հնացանդ մնալու վեհափառ տէրութեան և ամեննեին օրինաց գէմեղած գործքերու մէջ չխառնուիլ :

յայտնի է⁽²⁾ Վելքոսողը կամուզվելուն առ Կղեշ
մէս զրած նամակին չ է . Կապացուցուի նոյն
խօսքերէն չ . Ութայէլին Պրիգոր անաւար-
դեցայն համար գրածներուն անվաւերութիւնը
և անհարազատութիւնը որ իբրև սորբ, ընդիր և
ուղարկած հայրապետ կըներկայացընէ պատմու-
թեանը մէջ : Խոկ Հայոյի մեծանուն վարժապե-
տին , որ անոր ժամանակիակից ալէ , գրածներէն
կարգացողները յայտնի կըտեսնեն՝ որ ոչ ինքը
և ոչ իւր գաւառնութեան թուղթը և անոր հա-
մար եղած ժողովքը ընդունելի եղած են ընդ-
հանուր աղքէն . որպիշեառ անաւարդեցայն
ջանքը և բուն նպատակը աղդային եկեղեցւոյն
հոգին շիջոցանել և գրեթէ կործանելէ , անո
նու իրական և վաղեմի աւանդութիւնները³ ու
ծէսերը փոխելու ջանք ընելով , որու համար ի-
րաւացք ժառանգեր է հոռոմ անունը :

Դարձեալ իսայի վարժապետին վերջին խօսքէն
ըստ կիմանամք թէ կոստանդին կաթուղիկոս՝ ա-
նաւարգեցւոյն յաջորդը, ինչպէս եղաւ որ հա-
ճութիւն տուաւ իւր նախորդին գաւանութեան
թղթին և ստորագրեցաւ . վասնզի թէ որ ստո-
րագրութիւնը չուար՝ արժանի չպիտի ըլլար հայ-
րապետական աթոռին . անոր համար կըսէ ։
Ո՞քայլ, թէ “յետ ստորագրելոյ” և “ապա հայ-
ւանութիւնը բոլոր ժողովոյն նոտուցին յաթոռն”։
Երդ այսպիսի ազգային և հոգեոր ժողովքէ մը՝
որ իշխանաց բռնութեամբը և եկեղեցականաց
գիւղահանաւնեամբը կըկազմուի . ինչ բարի բան
յուսալու է և ինչ ժողովք կանչելու է, և թէ

աԱյսիթեարց քանհանայի կիւռացաց յալագո համապատասխան թեան էլիլրատանից Ասաբեցը՝ կոչեցեալ գրքին յառաջդրան ծանօթութիւնը և Հասվեցու Աթուացն կարծեցեալ գիւղապետութեան սկզբնաւորաթիւնը և մարգ գեց Հայոց ազգին ինչ-

Համարում ու կաթովի առնելով :
(Պարունակութիւն ո) (1)

unrefl. 1...r45m2f1m 2fr =

Սերկեանը օր միոր իմ յածին յՈսկեգարուն վեհ շըջան ,
Ի տենչալին իմ Հայաստան՝ ի բանգաւառան հայկացինեան .
Զի ուր երբեմն արքիամաթեան արքեա , առաջ՝ մասսանուղ՝
Եւ թորգուման մանկունք Թափառ՝ ի գիտամէեանց լըւառը ուղղա
Դարչարեին ըլքայրենի զիւրեանց բարբառ երկեատար .
Ի Յունական և ԱՅսրի ի յամեւթայ խաղաղալուր .
Աղդ ուրկատեմ ըլքանչեկի ծագեալ Արքի Նորափառ .
Որ ի կորուս զավալմացւաւ արտալուծէ ըլքաւար .
Ի մանալի պարակչք ծաղկօք անուշաբյու զորդ արքին .
Սըրազանի բանին զրունք է զիկնեան տաճարին :
Աղդ սուրբ ամանք Սահակ Սեսրազաք իմ մի հոգի և ի սիրա ,
Մշակելով միշտ անձանձիր ըլքիսո մանկանց գեսատիմիթիք ,
Զիմաստութեան կանգնեն ըլքոնչ իմ մեր գրոհի Հայոստան ,
Եւ գարստի անդիսաւթեան ամոյ սեամծոյ և խափոն .
Վեհն Այրարատ ցնծայ յայնժամ ժազիս ի գէմն հրաշամար
Եւ համօրէն ըերնեք բարձունք և գոտչոք Սասեաց տանուն պար .
Զի հոգեւոր Գարուն պայծառ որպէս ըլքշորսն Տօնամձեմ ,
Պուկեապացչ սեթե եթեալ ի յարդու ի զարդու գեղագէմ .
Իմաստութիւն գոյ մըսանէ ի յուագաստ Արածայ ,
Արքակ անսահ ի ճակատան ո՛չ վազացիկ գոտիթիեաց ,
Աւաւանամթե ընդ Արեգին նախ իշանէ յԱյրարատ .
Եւ առ Սեսրազաք և առ Սահակ ճայն արձակե խոնդ ակամթ .
Ի գուզնաքեայ ինչ տըրհասոր ձերց ձբդանց անմանաց ,
Զիմաստութեան եղեւանիւս ես ըլքըսոկ փուռալդեաց
Բալըրեցի իմ ձեր գըլըւսի ո՛գիտապեառ գերափառ .
Արքք պանծայ Հայոստաննեայց եկեղեցի ողափառ .
Քանզի երկինք բարեխմնամ արդ հաճեցան պարգեւլ .
Զիշ ճայնալիր տառալու հաւեկ նշման Հայկայ անորգել ;
Զննեա ուրեմն զարտօսոր յաշաց տանկալիտ իմ Հայոստան ,
Տես ըլքմանկունսդ աղուներամ որք յարդանդ է քա ծընան .
Հապա զորմիիք գողորիի Մուզաք գուրի Վարնասեան գարաստին
Առեք իրախցո երգել ըլքիսու չուր ընծայել զարժանին ,
Սուրբ թորգմանչոցս մեր Սահակայ և Այսրովզայ անմահից ,
Երախտագէտ լինել նոցին անդուռ ձըդանց բարիլից :

Պ. Պետք Պ. Պարսկանեան :

4) §ես լրագրութեալ 547-548 և 549թիւեթը :

(1)Պատմ. հայոց համ. գ Երես 155 :

(2) Տես Ամսակաց Ազգահայոց բարեւոյն թիւ 5. • 1836

իսութեան և զուարձութեան համար : Որուսու
շշէքսանդր կայսրը և կայսրուհին Գերմանիա
տէրութեան քաղաքները պարտեցան Վիսուլ
ճըն . Պատէն , Ալլտապատ , Տարմսդատ և վել
ջապէս Պէրլին , ուսոկէ պիտի դառնան մայրս
քաղաքը : Բրուսիոյ Ջրետերիկ բ թագաւոր
Վարիէնպատի հանքային ջրերը մտնելու եկա
և անկէ Վէննայի կայսերական գերդաստանի
հետ տեսնուելին ետքը՝ կրկին դարձաւ Պէրլին
Պավիէրայի թագաւորը Իտալիա ու Փարիզպտը
տելին ետքը Վիսուլճն գնոց Որուսաց վեհա
փառ կայսեր և կայսրուհոյն այցելութեանը
Վերդէմպերիկի թագաւորը Պատէն գնաց և անկէ
Դաղղիոյ Կասդոներ ծովեղերեայ քաղաքը եկա
ծովը մտնելու համար : Պէլճիգայի թագաւորը
Վնդղիա գնաց վեհափառ թագուհոյն տեսու
թեան , Հէսսէի մեծ դուբսը՝ որ Որուսաց Վզէք
սանդր կայսեր աներձագն է , Փլոմպիէր գնաց
ուրտեղկրգտնուի վեհափառ Նաբուլիոն կայսրը
Հռովմայ Պիոս Թ սրբազնան Պապը Իտալիոյ քա
ղաքները ճամբորդութիւն կընէ : Նոյնպէս ու
բիշ շատ՝ թագաւորազուն անձինքներ և մեծ
դուբսեր հեռացած են իրենց ամոռներէն . և
գրեթէ բոլոր Լւրոսիոյ թագաւորութիւնները
իբրև մէկ գերդաստան եղած ընտանեկան սիրոյ
կապակցութիւն մը կըտեսնուի մէջ ընին :

Պանի մը ժամանակէ ՚ի վեր | զնտրայի խորհրդարանին մէջ Առէզ զի ջրանցքը բանալու վասյօթ խնդիր՝ կը լլար, որու հետամուտ եղած է Պերտինանտոս տի | էստէփս, և հաճութիւնը ընդունած է Եղիպտոսի բարձրագույնի Փիլիպին և ուրիշ երեւելի քաղաքաց մեծամած վաճառականաց, չորոնք կը փափաքին յիշելլ ջրանցքին բացուելուն :

Որտ Ի՞էլմըրսթըն որ հակառակ է Ա էսու փի
այս առաջարկութեանը , հասարակաց խորհրդա-
րանին մէջ ՚ի պատասխանի Պէրքըլյի որ կը
խնդրէր՝ որպէս զի Ընդդիոյ կոռավարութիւնը
իւր ազգեցութիւնը ՚ի գործ զնէ և օսմանեան
տէրութեան կողմէն վուերտոցընել տայ բարձ-
րադատիւ փոխարքային խնդիրը , այսպէս ըստ-
ըրտ Ի՞էլմըրսթըն , թէ ՚15 տարիէն ՚ի փիր է որ
Ծնդդիոյ տէրութիւնը իւր ազգեցութեամցը
կարգիւ Ուուզզի ջրանցքին գործադրութիւնը :
Եշ վատահութեամբ կրիսոփմ ըստաւ . որ այս ա-
ռաջարկութիւնը ոչ երբէք ՚ի գործ կրնայ զըր-
ուիլ , միայն թէ եթէ կամենան այնպիսի տարա-
պայման ծախքեր ընելու , որոնց տակէն երբէք
չկարենան ելլել : Ո՞եծապէս կրիսաբուին անռնը
որոնք իրենց գրամը ոյսպիսի անհատին գործքի
մը համար վտանգի մէջ գնել կուղեն : Ուկայն
Ծնդդիոյ կոռավարութիւնը չէ թէ մասնաւոր
անձանց ձեռնարկութեանց կը հակառակի որոնք
ազգատ են , այլ միայն անոր համար որ իւր Ծնդ-
դիոյ շահուցը կըդպչի և հակառակ է մեր հաս-

ոչ այնաւ ժողով պարտ է ասել և ոչ ուրի՛, ինչպէս կըսէ Աշեցին :
Այս կարգով և նպատակաւ էին աւասիկ կի-
լիկիոյ թագաւորաց ժամանակ եղած ժողովքնե-
րը, որոնք իրենց տէրութեան ապահովութիւնը
Հռոմայու աթուէն և կայսերէն յուսալով, և
զանիկա ձեռք ձգելու համար ամէն ինչ զոհ ը-
նելով, մինչև անդամ կրօնափոխութիւնը բանի
տեղ չէին սեպեր . և կաթուղիկոսք աշխարհա-
կան իշխանաց առջե իրենց թագը դրած, եկե-
ղեցւոյ պատիւը անոնց ոտնակոխ ընելկու տային,
որովհետեւ կամ անոնց կամքը կատարելու էր
Հռոմայու եկեղեցւոյ ծէսերը ընդունելով, և
կամ հաստատ մնալ ազգային աւանդութեանց
մէջ և աթուը խափանել օրինաւոր յաջորդնե-
րէն : Այսու ամենայնիւ ամէն ժամանակ ալ-
գանուած է եկեղեցական դասու մէջ այնպիսի

վեհանձն և համարձակ անձինք, որոնք ի պաշտությանութիւն ազգային ուղղափառ եկեղեցւոյն, ամէն վտանգ աչուընին առած՝ այսպէս պատասխան տուած են թագաւորին կամ իշխանաւոր ազգատյետներուն, ինչպէս ըստ է Ասայի վարժապետ իւր համարձակախօս՝ լիզուովը, “Քիչ բարինական սպառնացք պատուհան, ես և հաւանակը ինձ պատրաստ եմք ի վերայ Տշմար-

տատուն քաղաքականութեանը՝ ի մասին Անդ
զիս Տաճկաստանի հետ ունեցած յարաբերութեանցը . այնպիսի քաղաքականութեան մը՝ բուն զոհ եղած է վերջին պատերազմէն և Փարփակ հաստատուած դաշնագրութենէն՝ ի վեր Ա՛ կրկարծեմ որ այս խնդրյուն նպատակն աւելի դիւրացընել այս երկու երկրին (Ագիա տոսի և Տաճկաստանի) իրարմէ բաժիռութը ։ Կատ կրզարմանամ որ | Էսսէ փս այնքան մե հաւատարմութի ըրած է աեգուռյի գրաւանտէ բերուն վրայ. և կրկարծէ թէ պիտի յաջողէ իրե տնոնց գրամը բանեցընել այնպիսի գործքի մէջ՝ որ գլխովին հակառակ է Վնդզիս շահուցը՝ | Էսսէ փս ամենեին չհամոզուելով երեւ լորտին խօսքերէն . մատերու շրջաբերական նամակը իրկեց վաճառ ականութեան գրասենեակներուն և ուրիշ անգիտական ընկերութեանց՝ որոնք փափագողեն (Ուռէզի ջրանցքին բացուելուն :

— Այնպէս քանի մը ժամանակ կայ որ Հրէ ից

Համար ալ հասարակաց խորհրդաբանը ընդու
նելու առաջարկութիւն մը կը լայ բայց որպէ
հետեւ նորընտիր անդամը կը պարտաւորին եր
գումառաւ իրենց հաւատարմութեանը համար
և սոյն երգումը առետարանին վրայ հաստատ
ուած է, փառնորոյ անհնարին է չքէից ըստ պա
հանդիման օրինաց երգում ընել և հետեւ այս ս
անդամ ընտրութիւն Այս արգելքը վերցընելու
համար երգման կերպը չափաւորելու որոշում
եղած էր, մէկդի ճգելով մէջէն այն կտորը որ
չքէից կրօնական համազմանը հակառակ է Այս
առաջարկութեն կուսակից են լրաւ այնտիւրսդ,
Սորֆոլքի գուբը, լրտ Պրուկէմել և սնտրայի
եղիսկոպոսը, որոնք կը սեն՝ թէ հարկ է հքէից մէ
ալ ընդունիլ խորհրդաբանին մէջ, և թէ այս
բանս օրենսդիր իշխանութեան վրային քրիստո
նէական յատկութիւնը չկը ցըներ :

Թմագիրը լրտ Տէրպիկ և իւր համախոհներուն ասոնց դէմ ըրած ջանքը մէջ բերելով կըսէ թէ, “Լրտ Տէրպի կը ջանայ ապացուցանել թէ անտեղի և անհնարին է որ Հրիսյք անգղիտցաց համար օրէնքներ դնեն, ազգ մը որ թէ բնաւորութեամբ, թէ շահով, թէ սովորութեամբ և թէ կրօնքով տարբեր է : Այս միակ

սնհնարաւորութեան դէմեթէ Անգղիոյ օրէնսդրական իշխանութիւնը տեղի տալը ըլլայ , այստնապէս հակառակ գործած կրսեպուի իրաւանց և վայելութեան : Անգղիոյ օրէնսդիր իշխանութիւնը 170 միլիոն մարդոց համար օրէնքը ընդանէ , որոնց մէջ կան հեթանոս , մահմետան , կռապաշտ և կրակապաշտ . այս ժողովրդոց նաւորութիւնները շատ հակառակ չեն մերինին , պատ ամենայնիւ խորթ մը կերեայ մեր աչքին մեծամեծ անպատճէնութիւններ կըպատճառանեն եր քաղաքական և զինուորական գրութեանը ” ; - Բայրի Մագդիրը կըհասատատէ , թէ Կաբուկն այսրը և կայսրուհին Անգղիաւու ու առանձիւ

ութեանն և սրբոյ օրինադրութեանն մեռա
ել. և հաւատամքը ըստ հրամանի սրբոյ հօրն
երոյ Գրիգորի վկայամիրի , այսու չարչարանօք
ուաշխն սրբոցն գտանել մասնակից : Իսկ ընդ
երեսիկոսացն զոր ասէք՝ բաժին նորք ընկալ-
ին որ զարբոց լուսաւորչացն մերոց զսահման-
ն արհամարհեն , զցանկ օրինացն պատառեն ,
զառաջին սրբոց հարցն զկանսադրութիւնսն
ափսնեն” : Այսպիսի ազգասէր և ոչ օտարա-
շը հարց և վարդապետաց փութաջան աշխա-
ռութեամբը և ղաշտպահութեամբն է որ մինչեւ
այսօր անօրատ և սուրբ միացած է Հայոս-
անեայց ուղղափառ եկեղեցին , և Վասու ծոյ
որհիւ և յատուկ խնամօք և սղորմութեամբը
աւիտեան պիտի տեէ առանց յաղթահարու և
գժօխքի գուներէն և հերձուածողաց տուած
որուածներէն :

Ուստեաց Ազաւնին՝ պապին և մեր Ավելիկիոյ
ադաւորաց մէջ հղութ թղթակցութիւնները
այս երկու աթոռներուն իրարու հետ ունե-
սծ յարաբերութիւնները մէջ բարելով՝ սիրով
աշխին կը ցուցընէ Հ. ՈՒբայէլի պատմութե-
ն առնելով, որ պարզապէս կըսէ թէ Հայոց
յորտակեաը գրով իմացուց պապին՝ թէ ինքը
ումուռու բահանակակէտէն:

Ետքը , Ա իկտորիա վեհափառ թագուհին ալ
փոխադարձ այցելութիւն պիտի ընէ Նորին Ա Ե-
հափառութեանց Քոնթէնէպլոյի մէջ ։

— Նդկաստանէն եկուծ վերջին լրւրերը հաճայ-
ական են : Տէլհի քաղաքը թէպէտ տակաւին ա-
պստամբաց ձեռքնէ , այսու ամենայնիւ շրջակայ-
քարձրաւանդակները բոլոր անդ զիացիք գրաւեր
են , այնպէս որ կարուղ պիտի ըլլոն քիչ ժամա-
նակէն քաղաքը պաշարելու : Ու իիշմէկ ամուռ
գիրը մը թշնամեաց ձեռքէն առեր ու բոլոր
թնդանօթները ձեռք անցուցեր են .

Հյա ապստամքները նոր ոտք է լած ։ Ժամանակներին Տէլհիի մէջ եղած կացէթթու լրագրին գործատունը ու մամուլը կործաներ են ու բոլոր գործիքները գետին մէջ թափեր են : Տաղաքրողները որ հագուստնին փոխելով փախչելու ջանեցնեին, բռնուեր ու կտոր կտոր ջարդուեր են : Վատրասէն կըծանուցանեն թէ կը շգգենաւը որ Պամպայէն Զինաստան կերթար, յունիսի 6ին խորտակուեր է . մարդիկը՝ փոստային պահարանը ու ստակները ամէնքն ալ տղամտեր են, և մէջը եղած ափինը բոլորովին կրսուեր է :

ԱՀԿ Մագիստր կը համարակէ թէ հրաման ե

Ապանից մէջ ծագած տպատամբութեր կլուխը
շահուաէլ Մարիս Քարօ կրիզուի, և կանուանէ
ինքը ընդհանուր հրամանատար Վնատը սիամ
աւատին . իւր հետեւ զիները տեհնուտեղ կրպօ-
ան ալից ցէ հասարակուակետութիւնը, խափանուի
ինուորագրութիւնը . և զինուորուին բարձր ժո-
ղովուրդը : Իրենց հետեւ զիներուն օրը 10 քէալ
աւ հաց՝ միս և գիւիկ կուտան . որքաղաքը կո-
ւն՝ մէկէն հասարակաց ննտուկը կըյափշտա-
ն . անկէ ՚ի զատ Ուգրերայի մէջ ժողովրուս

անշնար , և այսպէսով զի՞նքը ամբառուանոււ-
ենէ աղասուց կըսէ պապին դիմացը . տես
ստ . Ք . Եր . 226 : ՄԵՆՔ այս թղթակցութեց
յարտքերութեանց ինչ վախճան ունենալը .
թէ ինչ ներգործութիւն կունենար պապին
ոկած թղթերը և ըրած առաջարկութիւնները
ըր կաթուղիկոսաց մօտ և ուրիշ եկեղեցակա-
ց , վերը ըստ բաւականին խօսեինք ստքը .
նեութեան տռենենք այս տեղս 1248 թու ցի-
նութիւնդիս թ . պապին խրկած գեսպանին
և իրակութեան գործքը , որու պատմութիւնը
իրողը ունիմք եղի ժամանակի հեղինակին մէջ առ
ացած , որոնք նոյն խոկ գործքին մէջ առ ներ-

Հայոց Միքայէլ իսր պատմութեան դ հատ .
Օ երեսի մէջ , յօդ . դ կըսէ թէ յիշեալ
ապանը Ախս որ եկաւ , պատուվ ընդունեց
քը Նեթում թագաւորը , ու ետք Կոստան-
ն կաթուղիուին Խրկեց Հռոմեկլայ , որու հետ
ու կցելով՝ հաճութիւն տուաւ դեսպանին
սքերուն , և Հայոց եկեղեցւ աւ նոյն մտոք
ալլ յ յանեց : Մեր ժամանակակից պատմիք
ւ ատարմաւթեամբ կըսկատմէ , թէ Նեթում
թագաւորը պապին թուղթը ինքը ընդունե-
մէ՝ խոնիք Խառաւն Են Եղիութեան առ

Եյս խռովոթեանց մասին սպազունական ծանուցադրէ մը կիմանանք թէ՝ Աւգրէրայի մէջ ապստամբաց գումարը 150 հոդիէ բաղկացեալ մեծ երկիւզի ու սոսկումի մէջ ձգելով հոսարակութիւնը, Պանայօնն քաղաքը շատ տեղ կրակի առներ և ճամբուն փրայ շատ յափշտակութիւններ գործեր են: Այսին օրը (այսինքն յուլիս 4 ըստ նոր տու մարի) կառավարութեան հօղմէն զօրք խրկուելով վրանին՝ 20 հոդի սպաններ և 22 հոդի բռներ են, որոնց արժանաւոր պատիմ պիտի արուեի: ու միացածը գէպի Շիպրալթար փախչելով ցրուեր են, որոնց ետևենին իյնելով Աւրբանիայի մէջ եղած զօրքը՝ կը յուսացուի որ ձեռք կիյնին և ապստամբութիւն բոլորամբին կըզսպաւի:

Ղառավարութիւնը հրաման հանած է որ ձեռք
անցած յանցաւորները տռանց երկար դատապ-
տան ընելու՝ հրացանով անմիջապէս սպաննութիւն,
որոնց որ ապատամբութեան հազրդակից ըլլու-
նին յայտնի է : Ծնոնք որ տակաւ ին չափահաս
չեն, պահապահն զօրաց կարգը դրուեցան, ինչ-
պէս է Ախլիմայի կողմը եղած խոր մբը՝ որոնց
հասակը 16էն մինչև 19 է : Ապանիոյ շատ կող-
մերը ապատամբութեան փորձեր կըտեսնութիւն,
առակայն զինուորական կառավարութիւնը ամեն
տեղ կըզապէ զիրենը խաղաղասեր. ժողովրդոց
օգնութեամբը :

Ուղուավիսայի և Վալոքիսայի իշխանութեանց
մասին եղած խնդիրը արդէն յայտնի է : Աւու
պիս տէրութեանց մէկ քանին ասոնց միութիւ
կուզեն, իսկ Բարձ, Դուռը Կոգլույ և Ըստրիոյ
տէրութիւնները հաջութիւն չեն ցուցներ :
Աւ իրաւու՞ք ունին, լսարում Փարփառ նոր
դաշնագրոյն յօդուածներէն մէկը բացարձակա
պէս կարգիլէ որեւիցէ օտար տէրութիւն մը
բաց'ի օմսնեան կառավարութիւննէն, ամենեին
առանձին զօրութիւն մը քանեցընելու յիշաւ
երկու իշխանութեանց հառավարութեանը վասնը վաս
ր միայն Բարձը . Դրան կըվերաբերի : Աւսի
քանի մը ժամանակ է որ նոր հրավորտակութ մի
հրաման իրկած էր Ուղուավիսայ երկրին համար
երեսսփոսանաց ընտրութիւնները ընել : Այս բա-
նիս մէջ թէպէտ հակառակ կոզմը, այսինքն միու-
թիւնը պաշտպանողները աշխատեցան քուեկից
մէծ մաս մը ստանալու, բայց չյաջողեցաւ ի-
ւենց, ուստի մտածեցին ետքաշուելու : Այս
նիդրոյս վրայօք յառաջաւութը Քանաթանինորդ մէջ
իրկարդաները . Կշաշէն եկած գրութիւնները կը
ճանուցանեն՝ թէ ընտրութիւնները կըշարու-
ակուին : Ա իշահները՝ եկեղեցականաց, պօյար-
երուն և մէծ կալւած ատէրերուն մէջ չլացին
հակառակորդք ընտրութիւն մը ընել իրենց կու-
տակիցներէն, և ոչ ստորին կալւած ատէրերուն և

լայու գղեակը , ուրբտեղ կըկենար՝ այն ժամա-
ակ , որ պատասխանը տայ թղթին . և կըխնդրէ
որ գգուշութեամբ և կակուղ խօսքերով գրէ ,
բայէսզի սիրոյ յարաբերութեանց թելը չփորի ,
և սկէ թագաւորը մեծ ակնկալութիւններ կըս-
տասէր իւր թշնամիներուն երեսէն կրած նեղու-
թեանցը մէջ , ինչպէս վերը բախնք : Եւ կաթու-
նիոսը Վ արդան վարդապէտին կըյանձնէ , այն
Բարձրերդցին , որ պատասխանը գրէ իւր
ողմէն և լակ Չամենանը ուզիլով ջրել այս պա-
տասխանը ոյ թուղթը , ուրիշանձանօթ Վ արդան
ամ | ահրամ տպէտ վարդապէտի մը կընծայէ ,
և թէ թագաւորին խնդրանօքը՝ այլ ինքը յիւր
է կըսէ գրեց թագաւորին՝ թանձրամիտ տպի-
ութեամբ , արհամարհութեամբ և մեծարա-
ռութեամբ . և բոլորովին ընդգէմ կըխոսի ձըշ-
արտութեան , որովհետեւ թուղթը՝ որու երեք
ին օրինակ ամենով կըպահուի ուորբ Երու-
աղէմայ գըքատանը մէջ , Կոստանդին կաթու-
նիոսին հրամանաւը գրուած են առ Հեթում
թագաւոր պարզ ոճիւ . և այսպէս կըսկիր .
Քրիստոսապատկեալ ուորբ թագաւորի ամե-
այն Հայոց Հեթմոյ՝ ի աէք խնդալ : Հայար-
ալ գրոյդ ծանեաք զըսյին հրաման , զոր հրա-
յիւալ էիր քաջոր և կակուղ առնել պատաս-

Դիմումը պատճենաբանի մեջ առաջարկություն է հանդիսանալ:

Օիշեալ մայրաքաղաքին մետրապոլիտը քահանայից պատուիրերէ որ իրենց երեսփառաց ընտրութեանը չխառնուէին, ասդա թէ ոչ մօրուունին պիտի ածիլէ . նաև իւր աւազնորդական պալատը կամակորութեամբ չուզեր տալոր ընտրութեան գործողութիւնները հոն ըլլան . ուստի ուրիշ տեղ մը կըորոշէ կառավարութիւնը : Վետրապոլիտը հոն ալ սարկաւագներ կըխաւըք որ բոնութեամբ արգլիեն կարգաւորաց՝ իրենց երեսփառանները ընտրելու : Այսու ամենայնիւ կվերական ընտրութիւնը ՚ի գործ դրուեցաւ առանց բանութիւն ցուցընելու կառավարութեան կողմէն , և այս ընտրութիւնները պահապահական են և ոչ հակառակորդաց կողմանէ : Ասոնցմէ ետքը քաղաքներուն մէջ ըլլալիք ընտրութիւնները կըմնան , և կըյուսացուի թէ միւս կարգերուն նման պահպանողական կողմէն պիտի կըլլան”:

Հաշեն Տարձրագօյն Դուռը յուլիս 16-28 թուով եկած վերջին լսուերը կիմացընեն , թէ Վոլոսավիսյի ընտրութիւնները բոլորովին լմընցեր են խաղաղութեամբ , և հակառակ կուսակցութեանը ջանքերը անքերը անպատճենացեր են : Վետրապոլիտը հրամարերէ քաղաքական ժողովյն նախագահութեամբ , և անոր տեղը Վոկորիակու կշնոնը յաջորդերէ :

որ իրենց բողոքը Բարձրագոյն Պրան մատուցանէ . ուստի կառավարութիւնը հրաման խրկեց որ բռնութիւնը դադարեցընեն , և աւելի համազան միջոցներ բանեցընեն այսպիսի պարտգաներու մէջ :

— Ըսկէ ամիս մը յառաջ կիւմրիւ (Աղէքսանդրով) հասան յանձնարարական ժողովոյն ու բոշուած անդամները, որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ Ասիական իրուսաստանի և Տաճկաստանի սահմանաց որոշումը: Անդամները հետեւեալներն են: Հիւսէին փաշան և Օսման պէյր, մօսինէկ լիսէին, մօսիւ Այլեար, Այմանն գնդապետը և ուրիշքանի մը անձինք և թարգմանք: Իրուսաց կառավարութեան կողմէն ընտրուած է Զիրեքոֆ ընդհանուր զօրապետը և իվանին գնդապետը, որոնք մեծ պատուալ ընդունեցին իրենց պաշտօնակիցները: Այսպէս հաճութեամենեցուն ժողովոյն նախագահ ընտրած են Շէլիսէին: առաջին նիստը յունիս Յին եղերէ, երկրորդը 5ին:

Ուուսաց տէրութիւնը փոխարէն մարդասիւրութեան՝ որով Նաբոլէոն կայսրը բարեհաճեցաւ որ արքայագուն կաստանդին մէծ գուքը Փարիզ եղած ժամանակը Գաղղիոյ նաւահանգիստները և նաւարանները պտղտի , նոյնպէս Ուուսաց կառավարութիւնը բարեհաճեցաւ որ վերջիշեալ ժողովոյն անդամները պտղտին ու տեսնեն կիւմրի քաղաքի անուանի բերդը , որ վերջին պատերազմին ժամանակ Ուուրավիէֆ զօրապետին դործողութեանց հիմը եղած էր :

– Ամսոյս 4ին վախճանեցաւ գաղղիքացի երեելի
բանաստեղծը Պէրանժէ , որու անունը ազդիս
լեզուագիտաց շատերուն ծանօթ է : Ա եհա-
փոռ Վաբոլչ սն կայսրը ազգային բանաստեղծին
յիշատակը պատուելու համար , որոշեց որ յու-
ղարկաւորութեան բոլը ծախքը իւր կայսերա-
կան գանձէն ըլլայ : Յիշեալ հեղինակին այս-
շափ մեծ համարումու պատիւ ստանալը , միայն
իւր ընտիր գրչութեանցը համար է , որոնք խիստ
մեծ ներգործութիւն բան են Գաղղիոյ մէջ
հայրենասիրական զգացմունքները պաշտպանե-
լով և կայսերութե փառքը ժողովրդեան աշքին
մեծ ցուցընելով : Յուղարկաւորութեան հան-
դէսը թէպէտե ըստ կտակի հանգուցելցն ա-
ռանց մեծ ու երեելի շքոյ կատարուեցաւ հե-
տեւեալ օրը , այսու ամենայնիւ տնէն մինչև ե-
կեղեցին հանգիստականաց թիւը էր 500.000 :
Դիմաւոր պահապան զօրաց դնդեր եկեղեցւոյն
փաղոցը և հանգուցելցն տանը առջև պահպա-
տւթեան համար դասաւ որուած էին Գագաղը
գուղի կերպով մը զարդարուած էր կանանց տե-
սեւերով ՚ի ձեւ յաղթանակի . և անոր վրան ան-
թառամ ծաղկըներէ պասի մը գրաւած . և ետե-
ն միայն 300 հոգի կերպային երեելի պաշտօ-
պատարներ և մեծաստիճան անձինք : Տողու-

ասանի թղթի պապուն , և նրբատես առնդ Տիւ
խանչիդ , որ առաքեցաւ ի պապէն գտանել
մեզ յետ ՌՄ և ԽԸ ամի գտանելցյա մերոյ ի
ուսանէ : Կարծեն զշայոց եկեղեցի աղքատ
գիտութենէ . և յայս գիրս գտաք մե սխալ
անընդունուկ բան խառնեալ ընդ Ճշմարիտն
զոր իմանալով և ի չար կամաց են գրեալ , և
զի չեն կարոցեալ իմանալ զթեւրն»: Այս
առաքերէս ետքը կարգաւ մէջ բերելով կըջրէ
յն առաջարկութիւնները զոր պապը կընէր իւր
դղթին մէջ որ ընդունին Հայք . այսինքն պա
յին գլաւաւորութեան , Նոգւյն պրոյ ի Հօրէ
Արդւց բխման , մարդոց հոգիներուն ստեղծ
ան , Քրիստոսի երկու բնութեաննե ուրիշ մար
ե զութեան խորհրդոց , մկրտութեան , ամուս
ութեան և քաւարանին վրայ և այլն , եղած
նորիները , որոց վերաբերեալ Հառմայու ե
ղեցոց վարդապէտութիւնները ըստ մեծի
ասին ընդունիր մինչեւ ցայսօր Հայոց եկեղե
ցին : Այս մեջ խնդրոց լուծումը և հերքումը
ալէն ետքը՝ այսպէս կըվերջացընէ : Այս տա
նա մեզ զիեաբափ առաքելցյա դաւանութիւնն
զիւեղեասրուսին և զիվէստիանոսին զայսպիսի
ստուածազգեաց արանց և առաջնորդոց ըգ-
ուստովանութիւնն : Եւ ուշ առաջնորդոց ըգ-

ուռեցյ կրեմք զամօթն , այլ զգոցա արուեստակետը առասպելոն ոչ ընդունիմք , այլև արհաւարհեմք , և ոչ իշխեն ի վերայ մեր ամենելին , ու թէ յայս տակս տրտմիս՝ թէ ի գաշանց հարցըն մերոց քակտիմք , նա վասն դոցա չելանելիք աշխարհականացն սիրոյ , և յազօթելոյ վասն ոցա ոչ պակասիմք . այլ վասն գաշանց հարցն երոց սրբոց զիսաղաղութիւննիալութ որ ը գոտուծյ և ընդ ոռւրբու և որ ընդ ամբիծ հաւատու նորա , և ի գառնազգեցիկ դայլոցն զբուսցուք . թէ ընդ քւզ հաւատ հարցանեն , ու ասա թէ ես զիմոռւրբ առաջնորդացիւ ու իմ հաւատ և զիմ եկեղեցւայն , և նոցա պարիմ համարս տալ և ոչ ձեզ Ա Եցհարիւ և տառն գաւառ են Հայք , են որ աւեր են և են ի ծառայութեան կան , թէ ցաւակից են այսց , թող օգնական լինին և ազատեն ի մուշ սմեացն Ոչչ լեր կրկին թագաւորեալու ագաւու աստուածասէու .

